

Familie op de vlucht

roman

DINEY COSTELOE

Auteur van de bestsellers *De verloren kinderen*
en *Het meisje zonder naam*

Diney Costeloe

Familie op de vlucht

De Fontein

*Voor iedereen die heeft geleden onder de tirannie van de nazi's...
Zij die het hebben overleefd, en zij die dat niet deden.*

‘Als de mens kon leren van de geschiedenis, wat voor lessen zou ze ons dan kunnen leren?’

Samuel Taylor Coleridge

‘Zij die zich het verleden niet kunnen herinneren, zijn gedoemd het te herhalen.’

George Santayana

De rassenwetten van Neurenberg

15 september 1935

Artikel 4 (1) Een Jood kan geen burger zijn van het Rijk. Hij of zij kan geen aanspraak maken op het recht om te stemmen; hij of zij kan geen openbaar ambt bekleden. (2) Joodse ambtenaren moeten per 31 december 1935 hun ambt neerleggen. In het geval dat dergelijke ambtenaren aan het front dienden in de Wereldoorlog, ofwel voor Duitsland ofwel voor haar bondgenoten, zullen zij totdat zij de pensioengerechtigde leeftijd bereiken het volledige laatstverdiende salaris op basis waarvan hun pensioen zou worden gebaseerd als pensioen ontvangen. Ze zullen echter niet worden gepromoveerd op basis van hun senioriteit. Als zij de pensioengerechtigde leeftijd bereiken, wordt hun pensioen opnieuw berekend volgens het laatstontvangen salaris waarop hun pensioen zou worden gebaseerd. (3) Deze regelingen zijn niet van toepassing op de aangelegenheden van religieuze organisaties. (4) De voorwaarden met betrekking tot het dienstverband van leraren op Joodse openbare scholen blijven onveranderd tot de inwerkingtreding van nieuwe wetten voor het Joodse schoolsysteem.

Artikel 5 (1) Een Jood is een individu dat afstamt van ten minste drie grootouders die raciaal volle Joden waren... (2) Een Jood is ook een individu dat afstamt van twee volledig Joodse grootouders als: (a) hij lid was van de Joodse religieuze gemeenschap toen deze wet werd uitgevaardigd of zich later bij die gemeenschap aansloot; (b) hij toen de

wet werd uitgevaardigd gehuwd was met een persoon die Jood was, of daaropvolgend huwde met een Jood; (c) hij voortkomt uit een huwelijk met een Jood in de betekenis van Sectie 1, aangegaan na de inwerkingtreding van de Wet ter Bescherming van het Duitse Bloed en de Duitse Eer van 15 september 1935; (d) hij voortkomt uit een buiten-echtelijke relatie met een Jood in de betekenis van Sectie 1, en buiten het huwelijk is geboren na 31 juli 1936.

Artikel 6 (1) Voor zover er in de wetten van het Rijk of in de decreten van de Nationale Socialistische Arbeiderspartij van Duitsland en affiliaties daarvan bepaalde vereisten zijn gesteld aan de puurheid van Duits bloed die zich uitstrekken voorbij Artikel 5, blijven deze onverminderd van kracht...

Artikel 7 De Führer en Kanselier van het Rijk is gerechtigd om eenieder te vrijwaren van de voorwaarden van deze administratieve decreten.

Wet ter Bescherming van het Duitse Bloed en de Duitse Eer

15 september 1935

Diepgaand overtuigd van de wetenschap dat de puurheid van het Duitse bloed essentieel is voor het voortbestaan van het Duitse volk en gedreven door de onverzettelijke wil om de Duitse natie voor de lange toekomst te garanderen, heeft de Rijksdag unaniem besloten tot de volgende wet, die hierbij wordt afgekondigd:

Sectie 1 (1) Huwelijken tussen Joden en burgers van Duits of aanverwant bloed zijn verboden. Huwelijken die in weerwil van deze wet worden gesloten, zijn ongeldig, zelfs indien ze, met als doel deze wet te omzeilen, in het buitenland worden gesloten. (2) Nietigverklaringen mogen alleen worden geïnitieerd door het Openbaar Ministerie.

Sectie 2 Buitenechtelijke relaties tussen Joden en burgers van Duits of aanverwant bloed zijn verboden.

Sectie 3 Joden mogen geen vrouwelijke burgers van Duits of aanverwant bloed in hun huishouding aanstellen.

Sectie 4 (1) Het is Joden verboden de Rijksvlag en de nationale vlag te hissen en de kleuren van het Rijk te voeren. (2) Ze mogen echter wel de Joodse kleuren voeren. De uitoefening van dit gezag wordt beschermd door de Staat.

Sectie 5 (1) Een persoon die tegen het verbod in Sectie 1 ingaat, zal worden bestraft met dwangarbeid. (2) Een persoon die tegen het verbod in Sectie 2 ingaat, zal worden bestraft met gevangenisstraf of

dwangarbeid. (3) Een persoon die tegen de voorwaarden van Sectie 3 of 4 ingaat, zal worden bestraft met een gevangenisstraf van maximaal één jaar en met een boete of met een van deze.

Sectie 6 De Rijksminister van Binnenlandse Zaken, in overeenstemming met de Onderbevelhebber van de Führer, zal de wettelijke en gerechtelijke regelgeving uitvaardigen die nodig is voor de implementatie en aanvulling van deze wet.

Sectie 7 De wet zal ingaan op de dag na de afkondiging, maar Sectie 3 pas op 1 januari 1936.

Neurenberg, de 15^e dag van september 1935 op de Vrijheidsbijeenkomst van de Rijkspartij.

Führer en Rijkskanselier Adolf Hitler
Rijksminister van Binnenlandse Zaken Frick
Rijksminister van Justitie dr. Gürtner

1

Laura Friedman schrok wakker van het gerinkel van brekend glas en het geschreeuw van mensen beneden op straat. Er klonk nog meer geschreeuw en geraas, een doordringende gil en toen weer brekend glas. Ze schoot overeind in bed en bleef met grote ogen van angst zitten luisteren, terwijl het geschreeuw, gekletter en gerinkel dichterbij kwamen. De mensen joelden iets, Laura kon niet verstaan wat, maar de brullende stemmen van de menigte klonken kwaad en waren angst-aanjagend.

Het was nog donker buiten, hoewel het vage licht van een straatlantaarn door een spleet in de gordijnen scheen, maar er was ook nog een ander licht te zien: een flikkerend licht, dansend en springend, dat vreemde schaduwen op het plafond wierp. Wat gebeurde er? Wat was er aan de hand?

Laura schoof uit bed en sloop naar het raam. Behoedzaam tilde ze een hoekje van het gordijn op en gluurde naar buiten. Ze staaarde in gefascineerd afgrijzen naar de mensenmenigte die over straat golfde. Hun grauwende gezichten werden verlicht door de straatlantaarns en de brandende fakkels die sommigen bij zich hadden. Velen van hen zwaaiden met stevige stokken, anderen hadden bakstenen en ijzeren staven bij zich. Ze werden geleid door mannen in uniform, die met hooggeheven pistolen de menigte aanmoedigden. De ramen van de bakkerij aan de overkant waren al ingegooid en de deur hing scheef aan een kapot scharnier. Op dat moment gooide een man een bak-

steen naar de ramen van het appartement boven de bakkerij. Er klonk gejuich toen het glas brak en de scherven naar binnen vlogen.

‘Joden eruit! Joden eruit! Joden eruit!’ Nu de stemmen luider en sterker werden, doordat steeds meer mensen zich bij de menigte aansloten, kon Laura verstaan wat er gejoeld werd.

‘Laura, wat gebeurt er?’ vroeg haar zevenjarige zusje Inge slaperig vanuit het andere bed.

‘Weet ik niet.’ Laura deinsde terug achter het gordijn, maar kon zich om de een of andere reden toch niet afwenden. ‘Er zijn mensen buiten. Ze gooien met stenen en lopen te schreeuwen.’

Er was ook nog een ander geluid te horen, het geknetter van vlammen, en Laura besepte met stijgend afgrijzen dat het dansende licht dat door de gordijnen had geschenen van een brand afkomstig was. Er was nu ook rook te zien, en rode en goudgele vuurtongen achter de ramen van de synagoge verderop langs de straat. Terwijl Laura verschrikt toekeek, vloog de deur van de synagoge open en kwam rabbi Rosner naar buiten hollen, roepend om de brandweer. Hij rende regelrecht de mensenmenigte in, die uitgelaten begon te lachen om zijn nood en hem met maaierende stokken en gegooide stenen terug het brandende gebouw in joeg.

‘Ik vind het niet leuk!’ jammerde Inge. ‘Waar is *Mutti*?’

Ruth Friedman rende angstig de slaapkamer van haar dochters in. ‘Laura! Ga bij dat raam weg!’ riep ze. Ze trok haar dochter naar achteren. ‘We moeten weg hier, snel.’ Ze tilde Inge van het bed en duwde Laura voor zich uit naar haar eigen slaapkamer aan de achterkant van het huis. Haar man Kurt was al in de kamer met de tweeling, Peter en Hans. De jongetjes waren pas drie; allebei huilden ze omdat ze zo abrupt waren gewekt, en hun vader probeerde hen te kalmeren.

Ruth draaide de sleutel om in het slot, zette Inge op het bed en ging naar de tweeling toe.

Laura trok aan Kurts mouw. ‘Papa, de synagoge staat in brand. En rabbi Rosner is nog binnen.’

‘Maak je geen zorgen, lieverd.’ Kurt legde zijn arm om haar heen. ‘Hij zal wel veilig naar buiten zijn gekomen.’

‘Nee, papa,’ hield Laura met grote ogen vol. ‘Toen hij naar buiten rende, joegen die mensen hem weer naar binnen. Ze sloegen hem!’

Voordat hij kon antwoorden, klonk er geraas bij hun eigen voordeur, het versplinteren van hout en brekend glas toen het raam van de winkel beneden het doelwit werd van bakstenen. Ruth trok de tweeling tegen zich aan.

Kurt omhelsde de nu gillende Inge, met zijn andere arm nog stevig om Laura heen. ‘Sst! Sst!’ zei hij. ‘Het komt wel goed. *Mutti* en papa zijn hier! Het komt wel goed.’

Maar even later hoorden ze zware voetstappen op de trap, en een stem brulde: ‘Kom naar buiten, Joden! Kom naar buiten, vuile Joden! Kom uit je hol!’

Voordat ze iets konden doen, klonk er een knal en werd de deur ingetrapt door een stevige laars. Op de drempel stond een lange blonde man in het uniform van de stormtroepen, met het kenmerkende embleem van een doodskop erop. Hij had een pistool in zijn hand en torende uit boven het gezin dat tegen elkaar aan gedoken op het bed zat. Achter hem liepen twee anderen over de overloop. Ze schopten de slaapkamerdeuren open en schreeuwden tegen de meute beneden: ‘Er zitten hier Joden!’

‘Jij, Jood, je staat onder arrest!’ De eerste man kwam op Kurt af, die zijn dochters achter zich duwde in een poging hen af te schermem.

‘Waarom? Waarvoor?’ vroeg Ruth met een stem die oversloeg van angst. ‘Hij heeft niets verkeerd gedaan.’

‘Hij is een Jood. Hij staat onder arrest!’

‘Maar...’ begon Ruth met grote ogen van angst te protesteren.

‘Hou je kop,’ bulderde de man, ‘anders arresteer ik jullie allemaal!’

‘Maak je geen zorgen, Ruth,’ zei Kurt, die overduidelijk probeerde

rustig te blijven. ‘Ik ga wel met hem mee. Ik weet zeker dat er een vergissing in het spel is, en dan ben ik zo weer terug.’ Even ontmoeten hun blikken elkaar. Kurts sterke gezicht stond kalm en vastberaden, maar de angst flikkerde ook achter zijn ogen, en toen Ruth dat zag, begon ze te beven. ‘Zorg jij voor de kinderen. Ik ben snel terug, en zo niet’ – er klonk een heel lichte trilling in zijn stem – ‘ga dan naar Herbert.’

‘Eruit!’ De SA-man greep hem bij de schouder, draaide hem om en duwde hem ruw de deur uit. ‘Eruit! Eruit!’ Meteen grepen de twee mannen op de overloop zijn armen vast. Een van hen stompte Kurt hard in zijn buik, waardoor hij kreunend van pijn dubbelklapte, en toen sleepten ze hem nog steeds voorovergebogen mee de trap af.

De SA-man die was achtergebleven, keek naar de trillende Ruth omringd door haar vier kinderen. ‘Jij blijft hier boven als je verstandig bent,’ zei hij kil, en daarop draaide hij zich abrupt om en stampte de trap weer af.

Even bleef het stil in de slaapkamer, maar toen begon Inge weer te huilen. ‘Waar is papa naartoe? Ik wil papa.’

Ruth onderdrukte de wanhoopskreet die in haar eigen keel omhoogkwam en probeerde haar doodsbangen kinderen te troosten. ‘Niet huilen,’ zei ze, terwijl ze Peter op haar knie wiegde en Inge vasthield met haar andere arm. ‘Niet huilen, Peter, brave jongen. Kijk, Hansi huilt ook niet. Laura, geef Hansi eens een knuffel omdat hij zo dapper is. Kom nu, jullie moeten dapper zijn. Dat is wat papa zou willen. We moeten allemaal dapper zijn!’

Ze trok haar vier kinderen dicht om zich heen, en opeengepakt op haar bed luisterden ze naar het gerinkel van glas en het kraken van hout, terwijl de menigte beneden schreeuwend van pret de winkel overhoophaalde. Na een knal van de deur en brullend gelach liep de joelende groep eindelijk weg. De stilte die ze achterlieten was zo mogelijk nog angstaanjagender dan hun dierlijke gejoel. Wat gebeurde er

beneden? Was de menigte verder getrokken? Was het veilig om de slaapkamer te verlaten?

Ruth liep stilletjes door de kamer, opende de deur en gluurde de overloop op. Het appartement was verlaten en beneden was het stil.

Jij blijft hier boven als je verstandig bent, had die soldaat gezegd, maar dat kon Ruth niet. Ze moest naar beneden, kijken wat er was gebeurd.

‘Blijf hier,’ zei ze tegen de kinderen en ze liep geruisloos naar de slaapkamer van de meisjes. Ze tilde een hoekje van het gordijn op en keek naar beneden. Hun straat was nu bijna verlaten, want de menigte was naar de volgende straat getrokken. Ze hoorde nog steeds dat dierlijke gebrul, maar het was verder weg en het gejoel was onverstaaanbaar. Ze keek naar de synagoge. Er waren vlammen achter de ramen te zien, maar ze zag ook de schaduwen van mensen die binnen rondrenden en probeerden het vuur te doven voordat het echt vat kreeg en het gebouw tot de grond toe zou afbranden. Ze ving de bittere, bijtende geur van de rook op die uit de gebroken ramen kolkte en over straat waaide.

Ruth liep terug naar haar slaapkamer. ‘Blijf hier, Laura,’ zei ze. ‘Pas op de kleintjes. Ik ben zo terug.’

Zich schrap zettend voor wat ze beneden mogelijk zou aantreffen, sloop Ruth naar beneden. Ze was nog steeds bang dat de SA-mannen misschien op haar wachtten, maar toen ze de winkel in gluurde was daar niemand. Ze werd echter geconfronteerd met een complete chaos, en een hele poos bleef ze staan, onthutst door de aanblik. In de paar minuten dat de menigte zich op de winkel van de Friedmans had gericht, hadden ze alles verwoest wat ze konden vinden.

De kassa was opengeboken en lag ondersteboven op de toonbank, en het weinige geld dat erin had gezeten was weg. Overal op de vloer lagen gebroken potten en flessen, de inhoud vermengd met de glasherven van het raam. Zakken meel, te zwaar om mee te nemen, waren opengescheurd en leeggegoten. Thee en rijst, koffie, jam en olie

vormden een plakkerige bende op de vloer. Ruth liep naar de koelruimte en opende de deur. Waar kaas en boter, eieren en melk hadden moeten staan, waren de planken nu leeg. Bakken met eieren waren op de vloer gesmeten, een melkkarn lag op zijn kant. Twee grote kazen in linnen doeken waren verdwenen. Even staarde ze in misselijke wanhoop naar de rommel. Toen rook ze een brandlucht.

Eerst dacht ze dat het van de brandende synagoge verderop langs de straat kwam, maar toen besepte ze dat het bij haar in de winkel was. Ze keek wild om zich heen en zag dat er rook onder de deur van de opslagruimte met al hun droge waren kwam. Ruth rende de keuken in, greep een emmer onder het aanrecht vandaan en vulde hem snel met water. Behoedzaam deed ze de deur naar de opslag open, met haar emmer klaar om het vuur te doven, maar door de tochtvlaag sprongen de vlammen haar ineens tegemoet. Haar emmertje water maakte geen indruk op de brand, en op dat moment wist Ruth dat het te laat was om de winkel en hun woning te redden. Gevoed door de olie die over de vloer en schappen was gegoten, was het een veredelde frituurbrand die al te ver om zich heen had geslagen om te worden gedoofd; en water zou de situatie alleen maar erger maken.

Met een gil van angst probeerde ze de deur dicht te gooien, maar de hitte die op haar af kwam was te erg en de deur zelf had ook al vlam gevat. Ruths enige gedachte was nu nog dat ze haar kinderen moest redden. Terwijl ze de trap weer op rende, hoorde ze het knetteren van de vlammen vlak achter haar. Er was een deur boven aan de trap die het appartement scheidde van de winkel beneden, en die sloeg ze achter zich dicht in de hoop het vuur op afstand te houden, maar zelfs met die deur dicht kwam er al rook onderdoor, krullend over de overloop.

‘Opschieten!’ riep ze toen ze de slaapkamer in vloog waar de kinderen wachtten. ‘Opschieten! Opschieten! Er is brand en we moeten nu weg. Laura, draag jij Hans, ik neem Peter. Inge, stop met huilen, lieverd, en hou mijn rok stevig vast.’

Laura tilde Hans op en drukte hem tegen zich aan. ‘Kom, Hansi, sla

je armen om mijn nek,' zei ze en ze schoof zijn gewicht hoger op haar heup. Gehoorzaam sloeg de kleine zijn armen om haar nek. Ze draaide zich om naar de deur en volgde Ruth, die Peter op haar heup droeg en stevig Inges hand vasthield.

Ruth beende over de overloop naar de deur boven aan de trap. De rook perste zich nu onder de deur door in dichtere zwarte krullen die hen aan het hoesten maakten. Nog voordat Ruth voorzichtig de deur opende, wist ze al dat ze te laat waren. De trap had ook vlam gevat; de vlammen knetterden vrolijk terwijl ze het gortdroge hout van de oude treden aanvratte.

'Terug! Ga terug!' riep Ruth, terwijl ze de deur weer dichtsloeg en haar kinderen over de overloop achteruit duwde.

Even bleef ze in de slaapkamer staan, de slaapkamer die ze al bijna vijftien jaar met Kurt deelde, de kamer waar alle kinderen waren verwekt en geboren en die nu misschien wel hun graf zou worden. Ze zette Peter op het bed, rende naar de voorkamer en keek weer op straat.

Een paar mensen waren naar buiten gekomen om vol afgrijzen naar het spoor van vernietiging te kijken dat de menigte had achtergelaten, de menigte die op dit moment zijn woede koelde op andere Joodse huizen, andere Joodse bedrijven. Leah Meyer stond voor de bakkerij van haar man en bekeek de schade die er zo plotseling en zo snel aan was toegebracht. Andere schaduwen waren te zien bij de synagoge, waar nog steeds een dichte, donkere rookwolk van opsteeg, hoewel het de burens leek te zijn gelukt om het vuur te blussen, want het flakkerende licht was niet langer achter de ramen te zien.

Niemand had nog in de gaten dat de winkel van de Friedmans ook in brand stond. Ruth gooide het raam open en riep om hulp. Eerst leek niemand haar paniekerige geroep te horen, maar eindelijk keek Leah Meyer omhoog, zag Ruth bij het raam en stak begroetend haar hand op.

'Help!' schreeuwde Ruth. 'Help! We zitten ingesloten. De trap staat in brand! Help! O, help ons alsjeblieft!'

Frau Meyer leek zich te willen afwenden, maar Ruth schreeuwde nog een keer en riep haar naam. ‘Leah! Leah! Haal hulp! Mijn kinderen verbranden nog levend!’

Eindelijk leken de woorden tot de oude vrouw door te dringen, en ze rende naar de synagoge. Even later kwamen er mensen naar buiten rennen.

Eén vrouw kwam naar de winkeldeur, maar werd achteruit gedreven door de vlammen die nu de hele benedenverdieping in hun greep hadden. ‘Springen!’ riep ze. ‘Je moet springen! Wij kunnen niet binnenkomen.’

‘Dat kan niet!’ gilde Ruth in paniek. ‘De kinderen kunnen niet van zo’n hoogte springen.’

‘Pak een laken en laat ze zakken,’ riep de vrouw. ‘Snel, bind ze vast aan een laken en laat ze zakken. Wij vangen ze wel op.’

Ruth knikte, holde terug naar haar slaapkamer en nam de kinderen snel mee naar de voorkamer. ‘Pas op de tweeling,’ instrueerde ze de meisjes, terwijl ze het laken van Laura’s bed trok. Ze probeerde het in tweeën te scheuren, maar de kwaliteit was te goed en de zomen te sterk. Gillend van frustratie rende ze haar eigen slaapkamer weer in en griste het manicuresetje van haar kaptafel. Het nagelschaartje was klein, maar ze kreeg het voor elkaar om er een begin mee te maken, zodat ze het laken verder kon scheuren.

De rook golfde nu over de overloop, en hoestend gooide Ruth de slaapkamerdeur dicht. Ze concentreerde zich op het scheuren van het laken tot twee repen, die ze aan elkaar bond als een touw. Ze sleepte het ledikant naar het raam, knoopte een uiteinde van het laken vast aan het metalen frame en liet het andere eind uit het raam zakken. Het was te kort; het hing nog bijna twee meter boven de grond. Ze griste de patchwork deken van het bed en gooide hem uit het raam. Bereidwillige handen beneden grepen het vast en trokken het strak om als provisorisch vangzeil te dienen.

‘Jij eerst, Laura,’ zei Ruth. ‘Maar hou het touw met je handen én

je voeten vast, zodat je niet te snel gaat.' Ze omhelsde haar dochter. 'Kom op, lieverd, dapper zijn. Jij moet beneden staan om de tweeling op te vangen.'

Er kwam rook onder de deur door en de kinderen begonnen te hoesten. Hun ogen traanden, terwijl de rook om hen heen kringelde en hen voor hun moeder verborg. Laura zat op de vensterbank, en na een doodsbang blik op haar moeder gleed ze langs het laken omlaag. Het strakgespannen linnen haalde haar handen open, dus ze gilte van pijn en van angst toen ze aan het eind ervan kwam en in een hoopje midden op de vangdeken belandde. Zodra het touw vrij was, trok Ruth het omhoog en knoopte het stevig om Peters middel, en nog terwijl hij krijste en zich angstig aan haar vastklemde, duwde ze hem zachtjes van de vensterbank en liet hem naar de wachtende armen zakken die beneden naar hem reikten.

De vlammen knetterden nu vlak buiten de slaapkamerdeur, die begon door te buigen onder de toenemende hitte. In paniek knoopte Ruth het touw om Hans' middel en liet hem over de vensterbank naar de veiligheid beneden gaan.

Dit alles gebeurde te midden van het geschreeuw van Inge, die languit op de vloer lag en van woede en angst met haar voeten trapelde. Terwijl Ruth het touw weer omhoogtrok, begaf de deur het uiteindelijk en sprong het vuur de kamer in. De vlammen verspreidden zich meteen en voedden zich met de meubels. Met nog een blik achterom tilde Ruth de brullende Inge op en sleepte haar mee naar het raam. Er was geen tijd om haar veilig vast te binden aan het laken-touw. Met een waarschuwend kreet naar de mensen beneden gooidde Ruth het meisje uit het raam op de strakgetrokken deken die wachtte om haar op te vangen. Nog terwijl het kind landde en werd opgevangen door de wachtende armen, voelde Ruth de hitte in haar rug; haar kleding begon te roken en te smeulen.

Na nog een waarschuwend kreet sprong ze.

Tijdens haar val graaide Ruth met maaiende armen naar het laken

in een poging zichzelf af te remmen. Haar val werd gebroken door rabbi Rosner, die haar probeerde op te vangen. Ze belandden samen op een hoopje op de grond, met hun armen en benen verstrengeld als in een hartstochtelijke omhelzing, en de adem werd de oude man hoorbaar uit zijn longen geperst toen Ruth zwaar op zijn borstkas belandde.

Laura kwam meteen naar haar moeder toe gerend. ‘*Mutti!* Gaat het? *Mutti!*’

Ruth, buiten adem van haar val, kon even niet antwoorden, en eigenlijk wist ze ook niet hoe het ging. Elke centimeter van haar lijf voelde beurs, ze voelde nog steeds de hitte op haar rug, en haar enkel leek te worden doorboord met een withete naald. Onder haar kermde rabbi Rosner, en Ruth probeerde zich van hem los te maken zodat ze kon opstaan. Frau Rosner kwam aanrennen, duwde Laura opzij en knielde naast haar man neer. De tweeling, die onder de hoede van Frau Meyer was genomen, begon te jammeren en Inge, die nog niet was opgehouden met huilen, voerde het volume daarvan nu nog verder op.

Het woeste gebrul van de menigte werd weer luider, terwijl de benede rondcirkelde om zich door een parallel lopende straat te werken.

Er klonk een kreet van ontzetting. ‘Ze komen terug. Ze komen terug!’

De weinige mensen die zich op straat hadden verzameld, verspreidden zich in de duisternis en renden naar de denkbeeldige veiligheid van hun huizen toen ze de monsterlijke menigte om prooi hoorden brullen.

‘We moeten hier weg,’ spoorde Frau Rosner hen aan. ‘Kom mee, Samuel! Je moet opstaan.’ Ze trok aan Ruths arm om haar aan de kant te krijgen zodat de rabbi kon opstaan. ‘Ze komen terug!’ riep ze, doodsbang geworden van het geschreeuw. ‘We moeten van de straat af! Samuel!’

Ruth sleepte zichzelf opzij.

‘*Mutti!*’ Laura greep haar hand vast. ‘Gaat het?’

Deze keer kon Ruth wel antwoorden. ‘Ja, lieverd, het gaat wel. Alleen maar een beetje beurs. Ik denk dat ik mijn enkel heb verstuikt.’

‘Ze komen terug!’ riep Leah Meyer en haar stem sloeg over van angst. ‘We moeten van de straat af.’ Ze pakte de tweeling bij de hand en trok de jongetjes ferm mee naar haar eigen woning, boven de winkel van haar man.

‘We moeten de brandweer bellen,’ riep Ruth toen ze opkeek en zag dat de vlammen de slaapkamergordijnen verslonden en al aan de overhangende dakbalken begonnen te likken.

‘Die komt niet!’ snauwde Frau Rosner, terwijl ze haar nog nahijgende man voor zich uit duwde. Maar dat had ze mis.

Binnen een paar minuten scheurde er een brandweerwagen door de straat en werden krachtige waterstralen gericht op wat er over was van het huis van de Friedmans. Ruth had hen niet hoeven bellen. Ze waren gekomen na een telefoontje van een andere buur, wiens huis aan de achterkant aan dat van de Friedmans grensde; een buur die niet Joods was en het dus niet verdiende dat zijn huis afbrandde.

De familie Friedman werd opgevangen door de Meyers. Hoewel hun winkel was beschadigd en besmeurd met verf, was de baksteen door het raam op de bovenverdieping de enige schade aan hun woning. Met veel zorg maakte Frau Meyer, die zelf geen kinderen had, Laura’s opengehaalde handen schoon met koud water en verbond ze met repen linnen. Ze warmde wat melk op voor de jongere kinderen, bracht de tweeling naar de piepkleine logeerkamer en legde hen onder de deken op het eenpersoonsbed, waar ze al snel uitgeput in slaap vielen.

Ruth was in een leunstoel gezet, met haar gewonde voet op een krukje. Hij was zo opgezwollen dat ze haar tenen amper had kunnen zien toen ze haar schoen had uitgetrokken. Leah had er een koud kompres op gelegd.

‘Morgen zullen we vragen of dokter Kohn er even naar kan kijken,’ zei ze.

‘Morgen gaat het vast stukken beter,’ verzekerde Ruth haar. Haar gezicht vertrok van pijn elke keer als ze haar enkel ook maar een klein beetje bewoog. ‘Ik heb geen dokter nodig.’

‘Dat zien we morgenochtend wel,’ besloot Leah. ‘Misschien is hij wel gebroken.’

Lees verder in: *Familie op de vlucht*

Van Diney Costeloe verschenen:

De verloren kinderen

Het meisje zonder naam

Familie op de vlucht

Eerste druk maart 2019

Oorspronkelijke titel *The Runaway Family*

Oorspronkelijke uitgever Head of Zeus Ltd, UK

Copyright © 2009 Diney Costeloe

The moral right of Diney Costeloe to be identified as the author of this work has been asserted by her in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2019 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Lia Belt

Omslagontwerp Baqup

Omslagillustratie achtergrond © Getty Images/John Florea; kinderen © Getty Images/Fox Photos

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 4807 1

ISBN e-book 978 90 261 4808 8

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.